

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาตลาดสด ตามเกณฑ์มาตรฐานตลาดสดน่าซื้อ : กรณีศึกษาตลาดสดกอบกาญจน์ ต.ตลาด อ.เมือง จ. สุราษฎร์ธานี

อติญาณ์ ศรีเกษตริณ*

นงเยาว์ ชัยทอง*

ชูลีพร เอกรัตน์*

บุปผา กิตติพิพัฒน์**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาตลาดสดให้บรรลุเกณฑ์ ตลาดสดน่าซื้อ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมมีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน พบว่า 1. ขั้นเตรียมการ จากการสนทนากลุ่มพบปัญหาเกี่ยวกับตลาด เช่น ความสะอาด ขาดความร่วมมือจากองค์กรภายนอกและให้มีการดำเนินการเป็นตลาดสดน่าซื้อตามความต้องการของลูกค้า ผู้จำหน่ายสินค้า อาสาสมัครสาธารณสุข และคณะกรรมการตลาด เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และชุมชนโดยใช้แนวทางตลาดสดน่าซื้อของกรมอนามัยร่วมด้วย จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแนวทางการดำเนินเพื่อให้ตลาดสดน่าซื้อ คือ ตลาดสะอาด สินค้าสด ปลอดภัย ผู้จำหน่ายสินค้าพูดจาสุภาพ ไม่โกงตาชั่ง ราคาเป็นกันเอง มีการตรวจสอบคุณภาพสินค้าและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตลาดสด 2. ขั้นตอนดำเนินการ มีการกำหนดแผนปฏิบัติการ และมีการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนดังนี้ 1) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการตลาดสดน่าซื้อทางเสียงตามสายที่มีในตลาดและวิทยุชุมชน 2) โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการในตลาดสดกอบกาญจน์ ในการให้บริการ ที่มีคุณภาพ มีการบริการด้วยความเต็มใจ สินค้ามีคุณภาพสะอาดได้มาตรฐาน 3) โครงการศึกษาดูงานพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานตลาดสดน่าซื้อของคณะกรรมการตลาดสด 4) ประเมินโครงการตลาดสดน่าซื้อเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกรรมการกับผู้จำหน่ายและสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาตลาดและรับทราบปัญหา 3. ขั้นสรุปผลการศึกษา ผู้รับผิดชอบกิจกรรมดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดและนำผลการดำเนินงานมาประเมินผลและปรับแผนการดำเนินงาน 4. ขั้นประเมินผล การดำเนินกิจกรรมและสรุปบทเรียนที่ได้จากการพัฒนา ผลการดำเนินการวิจัยนี้ได้มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมจากบุคคลที่เกี่ยวข้องคือ เจ้าของตลาด กรรมการตลาด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเทศบาล ผู้บริโภค อาสาสมัครสาธารณสุข และทีมผู้วิจัย ทำให้เกิดผลลัพธ์ของการพัฒนา คือ มีความก้าวหน้าใน ด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ด้านความปลอดภัยอาหาร และด้านการคุ้มครองผู้บริโภคและการพัฒนาตลาดสดน่าซื้อจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยให้ตลาดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

คำสำคัญ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน, ตลาดสดน่าซื้อ

* วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสู่ราษฎร์ธานี

** โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

The Development of Community Participation to Improve the Standard of a Healthy Fresh Market: A Case Study of Kobkhan Fresh Market, Tambon Thalad, Amphor Muang Suratthani, Thailand

Atiya Sarakshetrin*

Noungyou Chaithong*

Chuleeporn Eakkarat*

Buppa Kitipipat**

Abstract

The purpose of this participatory action research was to encourage the participation of the community for developing markets to achieve the criteria set for a healthy fresh market. This was achieved by emphasizing participation between health officials, village health volunteers, operators in the market, the market's committee and the general public. The results of the study are as follows.

1. Preparation Stage. This stage of the study explored problems in the operation of markets from the perspective of market focus groups comprising health officials, village health volunteers, operators in the market, market's committee and the public. The physical problem identified was cleaning, participation of outside organizations which needed cooperation from them. There should be agencies or organizations associated with this focus group. It should be concluded that the markets will likely buy into the needs of customers, including health volunteer distributors and the Board of Directors of the market so as to integrate to the ways of life, culture and community by using the marketing guidelines of the Department of Health. The second stage used the result from in-depth interviews of health volunteers, goods distributors and consumers. By using the results of observation to consider the guidelines for managing the market. The results identified the need for a cleaner market, fresher food, better safety, more politeness from merchants, cheaper prices, accurate panel weighting, better quality of products and the need for more participation in the development of the market.

2. Process Stage. The process stage set the plan for standard criteria marketing and to develop better participation through focus groups. The conclusion after developing the guidelines and operating plan were as follows: 1) Improving public relation and distribution of the marketing information by using the audio line in the market and community radio. 2) A project aimed at developing capacity of the operators in the market to provide a quality service, considerate services, quality standards and clean products. 3) A visiting study project for developing capacity of processing market through the committee of the market. 4) A Market Evaluation project to create better understanding between the committee and vendors to support and promote market development and to identify and acknowledge any problems.

3. Conclusion Stage. The conclusion stage recommended that responsible persons be appointed for implementing the steps and the results of the operations by those who had attended the advisory conference team to assess and adjust operational plans. Summary of results from the 4 projects. 1) That public relations

* Boromarajonani College of Nursing, Suratthani

** Suratthani Hospital

activities and dissemination of the project's healthy fresh market purchase by using the sound public relations line. 2) The project aimed at developing capacity of operators in the market to provide a quality service and considerate services, quality standards and clean products through role playing activities. 3) Visiting study projects for developing capacity of processing market by the committee of the market. To create development by applying an activity referred to as "Bun Road". 4) To evaluate the project's purchase markets. The teams are evaluated by observing and sharing the results of meetings looking at the need of management structure security. The need to add a device to monitor product quality, consumer protection and to improve the preparation of a price tags.

4. Evaluation Stage: The evaluation stage examined the results of the research and found that developing participation concerned people such as the owner of the market, the committee of the market, health officers, consumers, health volunteers and researcher teams. The results of development were to progressively improve a sanitary environment, food safety and consumer protection. It is suggested that there should be further development of other markets regardless of culture and the lifestyles of the communities.

Key Words : The Development of Community Participation, Healthy Fresh Markets

บทนำ

เมืองไทยแข็งแรงเป็นแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดจากแนวทางการดำเนินงานขององค์การอนามัยโลกขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพฤติกรรมสุขภาพและลดโรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุขสำคัญของประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานไว้ 5 ด้าน คือ การออกกำลังกาย อาหาร การพัฒนาอารมณ์ การลดโรค อนามัยสิ่งแวดล้อม⁽¹⁾

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและต่างประเทศ จึงร่วมมือกันพัฒนาตลาดสดทั่วประเทศโดยใช้ยุทธศาสตร์การบูรณาการองค์ความรู้เทคโนโลยี กฎเกณฑ์มาตรฐาน นโยบายทุกด้านที่เกี่ยวข้อง มีการประสานภารกิจแผนงาน โครงการ เพื่อความมุ่งหวังเดียวกัน คือ เพื่อกระตุ้นผู้ประกอบการ ตลาดสดที่เข้าร่วมโครงการ ให้เกิดการพัฒนาด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ความปลอดภัยของอาหาร และการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ในการพัฒนาตลาดสดทั่วประเทศ และการรวมพลังสร้างสุขภาพอย่างต่อเนื่องเป็นเอกภาพ เพื่อ

สร้างกระแสความตื่นตัวแก่ประชาชนและผู้บริโภค ในการสร้างสุขภาพ รู้จักเลือกจับจ่ายสินค้าในสถานที่ที่สะอาด ได้มาตรฐานและซื้อสินค้าที่ปลอดภัย⁽²⁾ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดนโยบายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของผู้บริโภคซึ่งได้กำหนดมาตรฐานตลาดสดน่าซื้อ ไว้ 3 ด้าน คือ ด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ด้านความปลอดภัยของอาหาร และด้านการคุ้มครองผู้บริโภค⁽³⁾

ตลาดสดกอบกัญจน์เป็นตลาดสดที่ดำเนินการโดยเอกชน ตั้งอยู่บนพื้นที่ชุมชนหน้าด่าน ต.ตลาด อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2508 รวมระยะเวลาถึงปัจจุบันพบว่ามียุ 44 ปี การดำเนินการของตลาดดำเนินการผ่านคณะกรรมการ มีการพัฒนาตลาดมาอย่างต่อเนื่องแต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการเช่น การทำงานเป็นทีม มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาแต่ขาดการจัดทำแผนสู่การปฏิบัติ การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และขาดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนกระทั่งกระทรวงสาธารณสุขได้มีกำหนดมาตรฐานตลาดสดน่าซื้อ ตลาดสดกอบกัญจน์ก็ได้ดำเนินการพัฒนาตลาดตามตัวชี้วัดดังกล่าว เช่น การปรับปรุงด้านกายภาพ

พัฒนาแผนจำหน่ายสินค้าจากแผงชั่วคราวเป็นแผงคอนกรีต การกำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ผู้จำหน่ายสินค้าปฏิบัติในเรื่องของการรักษาความสะอาดแผงและบริเวณโดยรอบ แต่ก็ยังมีปัญหาในเรื่องของทางระบายน้ำไม่ให้น้ำขังและเนื่องจากโครงสร้างทางกายภาพได้สร้างมาเป็นระยะเวลานานแล้วพื้นบางส่วนไม่ไต่ระดับจึงทำให้น้ำขังและ จะต้องทำความสะอาดอยู่เสมอ ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ก็มีการดำเนินการให้มีการอบรมเรื่องการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหาร แต่ยังขาดวัสดุอุปกรณ์ และ ขาดการทบทวนทักษะการตรวจอย่างต่อเนื่อง จึงยังไม่มี การจัดให้มีจุดทดสอบสารปนเปื้อนที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ 6 ชนิด (ฟอร์มาลิน สารกันรา สารบอแรกซ์ สารฟอกขาว ยาฆ่าแมลง และสารเร่งเนื้อแดง) ที่ผู้ซื้อหรือพ่อค้าแม่ค้าสามารถทดสอบได้ด้วยตนเอง ยังขาดการการจัดทำตู้แสดงความคิดเห็น จัดบอร์ดนิทรรศการให้เป็นปัจจุบัน ด้านความปลอดภัยอาหารได้มีการกำหนดให้มีการจัดวางอาหารในที่ที่มีภาชนะรองรับ และยกสูงจากพื้น แต่ก็ยังพบว่า มีผู้จำหน่ายสินค้าบางรายไม่ได้ดำเนินการ จากผลการประเมินข้อที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์พบว่า การจะผ่านเกณฑ์ได้นั้นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยต้องสร้างความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่นการตรวจสอบปนเปื้อน การรับรองคุณภาพของสินค้าที่ต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากเจ้าหน้าที่เทศบาล คณะกรรมการตลาด และผู้จำหน่ายสินค้า

การดำเนินการแก้ปัญหาของตลาดยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และจากการศึกษาของ อติญาณ์ ตรีเกษตริณ⁽⁴⁾ พบว่าการดำเนินการตามมาตรฐานตลาดสดน่าซื้อหลังที่ได้รับการพัฒนา คือ 1) การวางและเก็บสะสมสินค้าประเภทอาหารสูงจากพื้น ไม่น้อยกว่า 60 ซม. 2) การดักมูลฝอยและบดักไขมัน ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม 3) มีการจัดการควบคุมป้องกันสัตว์และแมลงพาหะนำโรคไม่ให้รบกวนและก่อความรำคาญ 4) กำลังดำเนินการให้มีจุดตรวจสอบสารปนเปื้อนในอาหาร ส่วนด้านที่ยังไม่ได้ดำเนินการแต่อยู่ใน

แผนพัฒนาของตลาด คือ การจัดทำป้ายแสดงชื่อผู้จำหน่ายและราคาสินค้า การจัดแบ่งโซนจำหน่ายสินค้า และการก่อตั้งชมรมพ่อค้าแม่ค้าเพื่อการพัฒนาตลาด โดยคณะกรรมการตลาดให้ข้อมูลว่า เหตุผลที่ยังไม่สามารถพัฒนาในเรื่องดังกล่าวได้ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณการดำเนินการ เนื่องจากตลาดเก็บค่าเช่าแผงในราคาถูก และยังขาดความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง การทำงานของคณะกรรมการตลาดยังไม่เป็นทีมที่เข้มแข็งในการผลักดันนโยบายต่าง ๆ จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนา โดยการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการการจัดตั้งชมรมพ่อค้าแม่ค้าและการเป็น ผู้ประเมินตลาดอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความตระหนักต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

จากสภาพดังกล่าว คณะผู้วิจัยเห็นว่าควร ต้องมีการพัฒนาตลาดโดยการศึกษาวิจัยในรูปแบบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมคิด วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ การวางแผน การดำเนินการ และการสรุปบทเรียน ร่วมกันพัฒนาตลาดสู่เกณฑ์มาตรฐานตลาดสดน่าซื้อโดยประยุกต์ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของ โคเอ็น และอัสฮอฟ⁽⁵⁾ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการควบคุมกำกับ ติดตามประเมินผลและกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค AIC ซึ่งประกอบไปด้วยการสร้างความรู้ การสร้างแนวทางพัฒนา การสร้างแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้สามารถพัฒนาตลาดไปสู่เกณฑ์เป้าหมายของตลาดสดน่าซื้อในด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม อาหารปลอดภัย และการคุ้มครองผู้บริโภค ให้ประชาชนได้รับอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และป้องกันโรคจากการปนเปื้อนของอาหาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

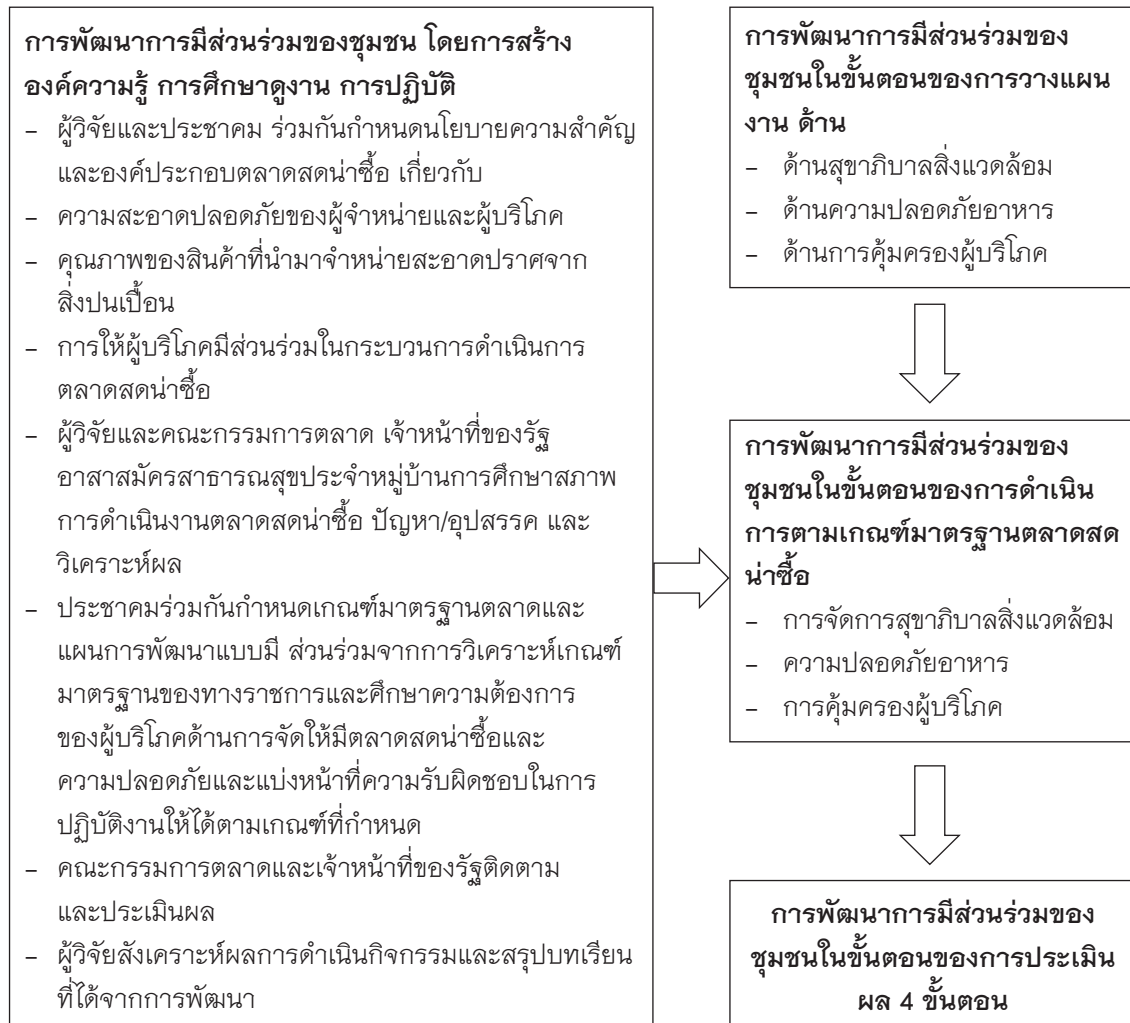
เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตลาดสดให้บรรลุเกณฑ์ตลาดสดน่าซื้อ

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถส่งผลให้

ตลาดสดพัฒนาไปสู่ตลาดสดน่าซื้อ ดังภาพกรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) จะเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างบุคลากรด้านสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ประกอบการในตลาด คณะกรรมการตลาดและประชาชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยใช้วิธีการเลือกเจาะจง คือ คณะกรรมการตลาดจำนวน 15 คน ผู้จำหน่ายสินค้าในตลาดจำนวน

30 คน อาสาสมัครสาธารณสุข ในชุมชนตลาดล่างจำนวน 20 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่รับผิดชอบงานด้านสุขาภิบาลในพื้นที่ จำนวน 5 คนและทีมผู้วิจัยที่มาจากวิทยาลัยพยาบาลจำนวน 4 คน สำหรับผู้บริโภคใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ จากผู้ที่ใช้บริการตลาดสดจำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. เครื่องมือวัดข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามความต้องการของและข้อเสนอแนะ

ของผู้บริโภคในการจัดบริการในตลาดสด มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ความต้องการในระดับ มาก ปานกลาง และน้อย ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาความตรงตามเนื้อหา (Content validity) จากการให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา ได้ค่าความตรงตามเนื้อหาระหว่าง 0.60–1.00 และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือกับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.89

2. เครื่องมือวัดข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์อาสาสมัครสาธารณสุขและผู้นำชุมชน ในประเด็นปัญหาของตลาดสด การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุข คณะกรรมการตลาด ผู้นำชุมชน และผู้บริโภคในประเด็นผลที่ได้จากการดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนาตลาดสด

การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อกำหนดแผน และเกณฑ์มาตรฐานตลาดและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การปรับแผน รวมทั้งการสรุปผลจากการศึกษาดูงาน เป็นการสนทนาในกลุ่มต่างๆ ได้แก่ คณะกรรมการตลาด ผู้นำชุมชนในตลาดอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชนตลาดล่าง ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

การสังเกต (Observation) เพื่อบันทึกพฤติกรรมของผู้จำหน่ายสินค้าก่อนและหลังการพัฒนาตลาด

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีการดำเนินการใน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ เป็นการศึกษาปัญหาในการดำเนินงานด้านตลาดสดนำซื้อ โดยผู้วิจัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเจ้าหน้าที่เทศบาล กรรมการตลาดสด อาสาสมัครสาธารณสุข และผู้บริโภค ร่วมกันศึกษาเอกสารเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตลาดสด

นำซื้อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดและประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ถึงที่มา การดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน และปัญหาที่ได้จากการประเมิน รวมทั้งประเด็นความหมายของตลาดสดนำซื้อ จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครสาธารณสุข และผู้นำชุมชน รวมทั้งสังเกตพฤติกรรมปฏิบัติงานของผู้จำหน่ายสินค้า และศึกษาความต้องการของผู้บริโภคในการจัดตลาดสดนำซื้อ ของผู้บริโภค ที่มาใช้บริการตลาดกอบกาญจน์

ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการ เป็นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค AIC สนทนากลุ่มร่วมกำหนดแผนและเกณฑ์มาตรฐานตลาด วิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาการดำเนินงานตลาดสดร่วมกำหนดเป้าหมายและกลวิธีการดำเนินงานให้ได้ตามมาตรฐานตลาดสดนำซื้อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ และกำหนดผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน โดยทีมวิจัยช่วยเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์เชิงวิชาการ มีการปฏิบัติการแก้ปัญหาการดำเนินงานตลาดสดนำซื้อ โดยผู้รับผิดชอบกิจกรรมและดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดรวมทั้งนำผลการดำเนินงานมารวมประชุมปรึกษาในที่มเพื่อประเมินผลการดำเนินงานและปรับแผนการดำเนินงานของแต่ละกิจกรรมเป็นระยะๆ มีการศึกษาดูงานตลาดสดอื่นๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปผลการศึกษา

ขั้นที่ 3 เป็นการสรุปผลการศึกษาโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อความรู้ทุกคนระดมความคิดเห็น ในประเด็นรูปแบบในการดำเนินงานด้านตลาดสดนำซื้อและอาหารปลอดภัย เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ วิธีการที่ดำเนินงานด้านตลาดสดนำซื้อและอาหารปลอดภัย

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผล เป็นการประเมินการดำเนินกิจกรรมและสรุปบทเรียนที่ได้จากการพัฒนา สัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่สาธารณสุข คณะกรรมการตลาด ผู้นำชุมชน และความพึงพอใจของผู้บริโภค หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยสรุปประเด็นและสังเคราะห์ข้อความรู้ที่ได้ประเมินผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลาดำเนินการวิเคราะห์

รูปแบบการมีส่วนร่วมและสรุปแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสรุปตามกิจกรรม 4 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีความต่อเนื่องกัน ดังนี้

1.ขั้นเตรียมการ การศึกษาปัญหาในการดำเนินงานด้านตลาดสดน่าซื้อใช้การสนทนากลุ่มของคณะกรรมการตลาด เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เทศบาล อาสาสมัครสาธารณสุขและผู้บริหารจำนวน 15 ราย ผลการสนทนากลุ่มพบว่าตลาดกอบกาญจน์เป็นตลาดเก่า ด้านกายภาพเกี่ยวกับความสะอาด ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของห้องน้ำ น้ำใช้ ไฟฟ้า ชยะ มินกพิราบ หรือผู้ซื้อนำสัตว์เข้ามาเมื่อมาซื้อสินค้า เช่น สุนัข ด้านผู้จำหน่ายสินค้าส่วนใหญ่ เป็นคนในพื้นที่ ที่เข้ามาจำหน่ายสินค้า ขอบวางสินค้ากับพื้นดิน ไม่เป็นระเบียบ การตั้งของล้อออกไปบนถนนไม่ยอมวางแผงที่จัดไว้ การพูดจาของผู้จำหน่ายสินค้าเป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุง ด้านความร่วมมือจากองค์กรภายนอก ตลาดต้องการให้บุคคลหรือองค์กรภายนอกเข้ามาสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินงานตลาดมีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับ กรรมการตลาดเห็นว่าการดำเนินการตลาดสดน่าซื้อไม่ประสบความสำเร็จ ไม่ได้รับการยอมรับขาดความน่าเชื่อถือ เห็นว่าควรมีหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกมาร่วมด้วย และจากการสนทนากลุ่มสรุปว่าจะดำเนินการให้เป็นตลาดสดน่าซื้อตามความต้องการของลูกค้า รวมถึงผู้จำหน่ายสินค้า อาสาสมัครสาธารณสุข และคณะกรรมการตลาด โดยดูใช้แนวทางตลาดสดน่าซื้อของกรมอนามัยร่วมด้วย แต่ไม่เอาทุกเกณฑ์ เพื่อความความสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และชุมชน

การสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครสาธารณสุขและผู้จำหน่ายสินค้าพบว่า ตลาดสดน่าซื้อคือ ตลาดสะอาด ราคาเป็นกันเอง สินค้าสด ปลอดภัย ไม่ใส่วัตถุกันเสีย แม้ค้าพูดจาสุภาพ มีความซื่อสัตย์ ไม่โกงตาชั่ง และต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตลาดสด

จากการสังเกตพบว่าผู้จำหน่ายสินค้า ชายของราคาถูกกว่าราคาที่เขียนไว้ที่ป้าย แผงและที่วางของจำหน่ายสินค้าพบว่า มีการวางของขายริมทางเดิน วางล้อไปบนถนน ผู้จำหน่ายสินค้าส่วนใหญ่มีอัธยาศัยดี พูดจาสุภาพบางรายไม่ค่อยพูดคุย มีจุดตรวจสอบสารปนเปื้อน มีตาชั่งวางไว้ให้ตรวจสอบ แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีการตรวจสอบ การศึกษาความต้องการของผู้บริโภคในการจัดตลาดสดน่าซื้อจากการสอบถามความต้องการของผู้บริโภค จำนวน 100 คน ประกอบด้วยเพศชายจำนวน 50 คน เพศหญิง จำนวน 50 คน พบว่า ความต้องการของผู้บริโภคเกี่ยวกับตลาดสดในเรื่องสถานที่ คุณภาพสินค้า ความปลอดภัย ในด้านที่สำคัญ ดังนี้ด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ตลาดมีระบบระบายอากาศอย่างเพียงพอ ไม่ร้อนอบอ้าว มีการทำความสะอาดตลาดเป็นประจำทุกวัน โครงสร้างอาคารตลาดมีความมั่นคงแข็งแรง พื้นตลาดทำด้วยวัสดุถาวรแข็งแรง ไม่ลื่น ทำความสะอาดง่าย มีน้ำใช้ที่สะอาดไว้บริการอย่างเพียงพอ และเห็นว่าตลาดควรมีการปรับปรุง โดยให้ข้อเสนอแนะ คือไม่ให้มีสัตว์และแมลงพาหะนำโรค ระบาย และก่อความรำคาญ ควรมีห้องน้ำห้องส้วมแยก ชาย-หญิง ต้องการให้ตลาดมีการเปิดเพลง มีวิทยุของตลาด และเพิ่มจำนวนถังขยะ ด้านการคุ้มครองผู้บริโภคพบว่าผู้ชายของมีอัธยาศัยดี พูดจาไพเราะ ยิ้มแย้มแจ่มใส ชายของที่มีคุณภาพ ซื่อสัตย์ต่อผู้ซื้อสินค้าอยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความต้องการของผู้บริโภคเกี่ยวกับตลาดสด ในเรื่องสถานที่ คุณภาพสินค้า ความปลอดภัย

ความต้องการของผู้บริโภค	$\bar{x}$	SD	แปลผล
1. มีระบบการระบายอากาศอย่างเพียงพอไม่ร้อนอบอ้าวหรืออับทึบ	2.57	.54	มาก
2. ไม่มีน้ำขังเฉอะแฉะ	2.36	.52	มาก
3. รางระบายน้ำเสียภายในตลาดสามารถระบายน้ำได้ไม่มีน้ำขัง ไม่อุดตัน	2.42	.55	มาก
4. มีส้วมไม่มึกกลิ่นเหม็น และมีการระบายอากาศดี	2.03	.63	มาก
5. มีการทำความสะอาดตลาดเป็นประจำทุกวัน	2.54	.54	มาก
6. มีน้ำใช้ที่สะอาดไว้บริการอย่างเพียงพอ	2.51	.56	มาก
7. ห้องส้วมแยกเพศ ชาย – หญิง ออกจากกันเป็นสัดส่วน	2.43	.60	มาก
8. มีการจัดวางสินค้าสิ่งของ วัสดุอุปกรณ์เป็นระเบียบ เรียบร้อยไม่ให้เกะกะ รกรุงรัง และไม่กีดขวางทางเดิน	2.34	.54	มาก
9. สินค้าประเภทอาหารและเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับอาหารและต้องวางสูงจากพื้น ไม่น้อยกว่า 60 ซม.	2.17	.57	ปานกลาง
10. มีที่รองรับมูลฝอยสาธารณะที่ถูกหลักสุขาภิบาลอย่างเพียงพอ และทำความสะอาดอยู่เสมอ	2.36	.52	มาก
11. มีการดักมูลฝอยและบ่อดักไขมันก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม	2.10	.61	ปานกลาง
12. โครงสร้างอาคารตลาดมีความมั่นคง แข็งแรง พื้นตลาดทำด้วยวัสดุถาวร แข็งแรง ไม่ลื่น ทำความสะอาดง่าย	2.54	.54	มาก
13. ไม่มีสัตว์และแมลงพาหะนำโรครบกวนและก่อความรำคาญ	2.10	.52	ปานกลาง
14. มีผู้ดูแลรับผิดชอบในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความปลอดภัยของตลาด	2.39	.53	มาก
15. แผงขายสินค้ามีความเข้มของแสงสว่าง	2.45	.57	มาก
16. แผงขายสินค้าทำด้วยวัสดุถาวร เรียบ ทำความสะอาดง่าย และสูงจากพื้น	2.41	.51	มาก
17. จัดให้มีหมายเลขแผง ชื่อที่อยู่ผู้ขายของ ติดตั้งประจำแผงและมองเห็น ชัดเจน	1.87	.70	ปานกลาง
18. ห้องส้วมชาย – หญิง ที่ปัสสาวะชาย อ่างล้างมือพร้อมสบู่ ต้องสะอาด ใช้การได้ มีจำนวนเพียงพอและตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม	2.10	.64	ปานกลาง
19. มีการจัดการจำหน่ายสินค้า แต่ละประเภทเป็นหมวดหมู่ไม่ปะปนกัน	2.15	.67	ปานกลาง
20. มีชนิดและจำนวนเครื่องดับเพลิงที่เหมาะสมใช้การได้ ติดตั้งในบริเวณ ที่เห็นง่ายและสะดวกต่อการนำมาใช้งาน	1.90	.67	ปานกลาง
21. มีการอำนวยความสะดวกด้านระบบการจราจร	1.89	.72	ปานกลาง
22. ผู้ขายของและช่วยขายของต้องแต่งกายเรียบร้อยมีสุขวิสัยส่วนบุคคลได้ดี	2.29	.54	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ความต้องการของผู้บริโภคเกี่ยวกับตลาดสด ในเรื่องสถานที่ คุณภาพสินค้า ความปลอดภัย (ต่อ)

ความต้องการของผู้บริโภค	$\bar{x}$	SD	แปลผล
23. ผู้ขายและผู้ช่วยขายใช้กรรมวิธีการปรุงประกอบและจำหน่ายอาหารที่สะอาด สวมหมวก หรือใส่ถุงมือ	1.97	.64	ปานกลาง
24. จัดให้มีตู้แสดงความคิดเห็นจากประชาชน	1.98	.67	ปานกลาง
25. ผู้ขายของมีอัธยาศัยดี พุดจาไพเราะ ยิ้มแย้มแจ่มใส ขายของที่มีคุณภาพ ซื่อสัตย์ต่อผู้ซื้อสินค้า	2.48	.50	มาก

2. ขั้นตอนการ ประกอบด้วย

2.1 การกำหนดแผนและเกณฑ์มาตรฐานตลาดและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนากลุ่ม เพื่อ กำหนดเกณฑ์และขั้นตอนการพัฒนาตลาดโดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เทศบาล กรรมการตลาดสด อาสาสมัครสาธารณสุข และผู้บริโภคจำนวน 15 คน เพื่อนำผลการศึกษาในขั้นเตรียมการมาวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาการดำเนินงานตลาดสด และร่วมกำหนดเป้าหมายและกลวิธีการดำเนินงานจุดนี้จึงเป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมของกลุ่ม เพราะทุกคนได้ร่วมกันรับรู้ปัญหาร่วมคิดวิเคราะห์และประเมินปัญหา เกิดความรู้สึกต้องการแก้ไขพัฒนา จึงร่วมกันคิดหาวิธีในการพัฒนา ซึ่งเพื่อให้การประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนแก้ปัญหาให้ง่ายขึ้นผู้วิจัยจึงทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลปัญหาความต้องการและกระตุ้นให้ทุกคนคิดได้ข้อสรุปสู่แนวทางการพัฒนา คือ

2.1.1 ด้านพฤติกรรมผู้จำหน่ายสินค้าเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้จำหน่ายสินค้าในการให้บริการที่มีคุณภาพ คือไม่โกง สินค้ามีคุณภาพ มีการบริการด้วยความรักด้วยหัวใจ

2.1.2 ด้านการจัดการกับโครงสร้างของตลาด โดยกำหนดว่าจะมีแผนการร่วมกันศึกษาดูงานตลาดสดที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือระหว่างเจ้าของตลาดและผู้จำหน่ายสินค้า

2.1.3 ด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้บริโภคและประชาชนทั่วไป รู้ว่าตลาดกอบกาญจน์เป็นตลาดสดน่าซื้อ

2.2 การดำเนินการปฏิบัติการหากวิธีที่จะแก้ปัญหการดำเนินงานตลาดสดน่าซื้อ โดยกรรมการตลาด เจ้าหน้าที่และผู้วิจัย นำผลการประชุมมาร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการ วิธีการดำเนินการวันเวลา และกำหนดผู้รับผิดชอบได้จำนวน 4 โครงการ และจัดลำดับความสำคัญ คือ

2.2.1 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการตลาดสดน่าซื้อทางเสียงตามสายที่มีในตลาดและวิทยุชุมชน

2.2.2 โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการในตลาดสดกอบกาญจน์ในการให้บริการที่มีคุณภาพ มีการบริการด้วยความเต็มใจ สินค้ามีคุณภาพสะอาดได้มาตรฐาน

2.2.3 โครงการศึกษาดูงาน พัฒนาศักยภาพการดำเนินงานตลาดสดน่าซื้อของคณะกรรมการตลาด

2.2.4 ประเมินโครงการตลาดสดน่าซื้อ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกรรมการกับผู้จำหน่ายและสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาตลาดและรับทราบปัญหา

3. ขั้นสรุปผลการศึกษา มีการดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดและนำผลการดำเนินงานมารวมประชุมปรึกษาในทีมเพื่อประเมินผลและปรับแผนการดำเนินงาน มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการตลาดสดน่าซื้อ ผลการดำเนินงานคือ คณะกรรมการตลาดใช้เสียงตามสายประชาสัมพันธ์จุดตรวจสอบสินค้า ตรวจการปนเปื้อน และจัดให้มีการประชาสัมพันธ์แผ่นป้ายรับรองตลาดสดน่าซื้อ 2 จุด

3.2 โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการในตลาดสดกอบกาญจน์ในการให้บริการที่มีคุณภาพ มีการบริการด้วยความเต็มใจ สินค้ามีคุณภาพสะอาดได้มาตรฐาน โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้บทบาทสมมติ ผลดำเนินการ คือ มีผู้จำหน่ายสินค้า จำนวน 50 คน เข้าร่วมกิจกรรมการประเมินโดยใช้การสะท้อนความรู้สึกร่วม พบว่าการแสดงบทบาทสมมติ โดยเป็น ผู้จำหน่ายสินค้า ผู้บริโภค เจ้าของตลาด เจ้าหน้าที่เทศบาล ทำให้เข้าใจความต้องการของตนเอง และผู้อื่น ในเรื่องของความสะอาดของตลาด และการแต่งกายที่สุภาพของพ่อค้าแม่ค้า ความมีอัธยาศัยดี สินค้าราคายุติธรรมและมีคุณภาพ

3.3 โครงการศึกษาดูงานพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานตลาดสดนำซื้อของคณะกรรมการตลาดสด ผลการดำเนินการ คือ ได้แนวคิดในการดำเนินการให้ตลาดสะอาด มีความเป็นระเบียบสินค้าดี ผู้จำหน่ายมีอัธยาศัย และได้สร้างการมีส่วนร่วม คือ ร่วมในการวางแผนและเก็บข้อมูล ร่วมในการคิดวิเคราะห์ ร่วมประชุมกลุ่มเพื่อระบุแผนการพัฒนา ร่วมดำเนินการตามแผน และร่วมประเมินผลจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทุกขั้นตอน ได้เกิดกิจกรรมพัฒนาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของตลาดด้วยการประยุกต์ใช้การดักบาตรพระยามเข้ามาใช้จัดระเบียบ เรียกว่า ถนนบุญ

3.4 ประเมินโครงการตลาดสดนำซื้อโดยคณะกรรมการตลาดการติดตามผลของโครงการแต่ละโครงการ พบว่ามีการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ มีความเข้าใจอันดีระหว่างกรรมการและผู้จำหน่ายสินค้า คณะกรรมการได้รับทราบปัญหาจากการสรุปโครงการต่างๆ

4. **ขั้นประเมินผล** สรุปได้ว่าก่อนการพัฒนาตลาดสดนำซื้อเป็นของเจ้าของตลาดและผู้จำหน่ายสินค้าเป็นผู้ดำเนินงานเพื่อให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน หลังการดำเนินโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ได้มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมจากบุคคลที่เกี่ยวข้องจากเจ้าของตลาด กรรมการตลาด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเทศบาล ผู้บริโภค อาสา

สมัครสาธารณสุข และทีมผู้วิจัย โดยมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ ขั้นสรุปผล การศึกษาและขั้นประเมินผล ผลลัพธ์ของการพัฒนาตามเกณฑ์ตลาดสดนำซื้อ พบว่ามีความก้าวหน้าใน 3 ด้าน คือ ด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม เช่น มีการจัดระเบียบของตลาด การจัดข้าวของที่เป็นหมวดหมู่ การทำความสะอาดตลาดหลังจากมีการจำหน่ายสินค้า ห้องน้ำสะอาดและได้รับรางวัลจากหน่วยงานภาครัฐ ด้านความปลอดภัยอาหาร ได้มีจุดตรวจสอบสารปนเปื้อน และป้ายรับรองการตรวจสอบสินค้า และด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น การควบคุมสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค การจัดอำนวยความสะดวกด้านการจราจร และทำให้ตลาดนี้ได้รับรองตลาดสดนำซื้อ 3 ดาว จากกรมอนามัย

การอภิปรายผล

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตลาดสดนี้สามารถนำไปใช้เพื่อแก้ไขการดูแลสุขภาพของประชาชนได้ และนำสู่การพัฒนาตลาดได้สอดคล้องกับการศึกษาของ อติญาณ์ ศรีเกษตริน และคณะ⁽⁴⁾ และ กมลรัตน์ ขุนอ่อน⁽⁶⁾ จากเดิมการมีส่วนร่วมเป็นเพียงเจ้าของตลาดและกรรมการตลาดที่ร่วมกันประชุม เพื่อพัฒนาตลาดให้เป็นไปตามเป้าหมาย คือ ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของตลาดสดนำซื้อ ที่กำหนดโดยกรมอนามัย จะต้องบรรลุใน 3 ด้าน 40 ข้อ เป็นการกำหนดชุมชนปฏิบัติ จึงเกิดปัญหาตามมา คือ ไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ และการเข้าร่วมก็เกิดจากกลุ่มบางกลุ่ม ประชาชนทุกกลุ่มยังไม่ได้เข้าร่วมพัฒนา เช่น ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นว่ามันเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาตลาดหรือกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมแต่ขาดช่องทาง เช่น กลุ่มของอาสาสมัครสาธารณสุขประชาชนผู้บริโภคที่ต้องการเข้ามาร่วมพัฒนาแต่ไม่ได้กำหนดหน้าที่ให้รับผิดชอบหรือแม้แต่กลุ่มที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านสุขภาพของประชาชน คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือเทศบาลยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเป็นที่ปรึกษาหรือกระตุ้น

สนับสนุนช่วยเหลือหรือการเป็นกรรมการตรวจสอบหรือรับรองผล การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตลาดสดสามารถสร้างและพัฒนาการมีส่วนร่วมและเพิ่มศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย⁽⁶⁾ โดยผ่านการเรียนรู้ใน 4 ขั้นตอนซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าของตลาด กรรมการตลาด ผู้นำขายสินค้า และประชาชนผู้บริโภค รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การร่วมในการวางแผน การแสวงหากลวิธีพัฒนา การร่วมปฏิบัติการและประเมินผลเพื่อพัฒนาต่อไปซึ่งทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจะทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของความคิด เจ้าของปัญหาและรับผิดชอบที่จะแก้ไขปัญหา รวมทั้งรับผลของการแก้ไข เป็นการพัฒนาที่ทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของ เพราะการพัฒนาเกิดจากความคิดความต้องการและตัดสินใจการดำเนินการและประเมินผลด้วยตนเอง เรียกว่า เป็นการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นการพัฒนาที่อาจจะใช้กรอบการพัฒนา คือ มาตรฐานเกณฑ์ตลาดสดน่าซื้อ แต่ไม่ได้ยึดติดเพียงนโยบายและการสั่งให้ชุมชนปฏิบัติตาม (Top down approach) แต่เป็นประชาชนเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย หรือคิดค้นกลวิธีพัฒนาด้วยตนเอง หรือ อาจจะประยุกต์ประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรียกว่า Bottom-up approach การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเรียกว่า เป็นการเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment) แก่ประชาชนในการแก้ไขปัญหา

การสร้างเสริมสมรรถภาพคนในการแก้ปัญหาจะเกิดได้ดีก็ต่อเมื่อมีการศึกษาจากต้นแบบ⁽⁷⁾ เช่น การศึกษาดูงานการดำเนินงานตลาดเป็นการกระตุ้นให้ชุมชน เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ เปิดความคิด โลกทัศน์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างตลาดกับตลาดด้วยกัน

การสร้างความร่วมมือร่วมใจในการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของตลาด เกิดได้จากความคิดว่า “คนทุกคนเป็นเจ้าของตลาด”

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนโดยการกำหนดระเบียบไม่สามารถสำเร็จได้ เพราะใช้กฎระเบียบเข้ามาในการที่จะปรับพฤติกรรมบุคคล วิธีการแก้ปัญหาที่ผ่านมา เช่น การใช้กฎหมาย กฎข้อบังคับพบว่าไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน การปรับเปลี่ยนจึงต้องหาวิธีการเข้าถึงความคิด ความเชื่อของคน รากเหง้า วัฒนธรรมของคน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการกระตุ้นให้เห็นปัญหาและความรู้สึกที่ต้องการพัฒนาโดยใช้วิธีการศึกษาดูงานและการเข้าถึงความคิดความรู้สึก ของแต่ละบุคคลโดยการให้ร่วมกันระดมสมอง ร่วมคิดร่วมพัฒนาและร่วมรับผลการพัฒนาและร่วมประเมินผล เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่สำคัญคือการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวิจัย⁽⁸⁾ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการเพื่อการศึกษาบริบท และกำหนดปัญหาของการวิจัย ขั้นตอนการ การวางแผนและการปฏิบัติงานขั้นประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงสาธารณสุข ควรกำหนดให้หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการควบคุมตรวจสอบคุณภาพสินค้า การประเมินตลาดสด และให้อาสาสมัครสาธารณสุขเข้าร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาดูแลตลาดสด หรือกำหนดค่าตอบแทนในการปฏิบัติงาน

1.2 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการตรวจสอบการดำเนินการตลาดสดรวมทั้งสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เพียงพอ เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างจริงจัง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคคลกรด้านการปฏิบัติงานเชิงรุก เพื่อพัฒนาตลาดสดไว้ในแผนพัฒนาและมีแนวทางการดำเนินการเข้าร่วมอย่าง

แท้จริงเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในหน่วยงานปฐมภูมิหรือโรงพยาบาลเข้ามามีส่วนรับผิดชอบ ในการแก้ไขปัญหาและทำงานร่วมกัน โดยกำหนด เป็นภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ

2.2 สถาบันการศึกษาควรจัดการหลักสูตรให้มีการเรียนการสอนเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา ผู้เรียนในการสร้างการมีส่วนร่วมและร่วมทำงาน กับบุคคลทุกฝ่ายเพื่อสร้างเจตคติและการมี มนุษย์สัมพันธ์สามารถใช้รูปแบบการพัฒนาการ มีส่วนร่วมนี้ไปเป็นแบบในการจัดประสบการณ์แก่ ผู้เรียนในการเสริมสร้างสุขภาพหรือการพัฒนา ศักยภาพบุคคลหรือกลุ่มคน

3. ข้อเสนอแนะจากกระบวนการพัฒนาดังนี้

3.1 ควรสร้างความตระหนักแก่ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง เช่นภาครัฐ ได้แก่สำนักงานสาธารณสุข จังหวัด ศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อม เทศบาล และ ผู้บริหารชุมชน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์การพัฒนาร่วมกัน

3.2 ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทั่วไป ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นโดยการ เพิ่มช่องทาง เช่น จัดให้มีตู้แสดงความคิดเห็นหรือ ข้อเสนอแนะ หรือจัดระบบให้มีการประเมินอย่าง สม่ำเสมอ

3.3 ผู้วิจัยต้องอาศัยการประสานความ ร่วมมือ ความอดทน และอาศัยความรู้ ความเข้าใจ อันดีต่อการทำงานร่วมกัน ต้องสร้างให้ประชาชน เห็นความสำคัญ และความต้องการที่จะเข้ามามีส่วน ร่วมอย่างแท้จริง ต้องทำความเข้าใจ ถึงความคิด ความจำเป็น หรือบริบทสิ่งแวดล้อมของผู้ที่จะเข้า มามีส่วนร่วม ผ่านการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การร่วม รับฟัง การสนับสนุนการกระตุ้นให้คิดให้ทำ และการ เสริมสร้างขวัญกำลังใจ เป็นการยึดชุมชนเป็น ศูนย์กลางสอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้นๆ เพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Country health system profile: [internet]. Thailand; 2007. [cited 2011 December 6] Available from: <http://www.spko.moph.go.th/Env/market.htm>
2. นภพวรรณ นันทพงษ์. คู่มือตลาดสดน่าซื้อ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2550.
3. นันทกา หนูเทพ. สาธารณสุขเร่งพัฒนาตลาดสด น่าซื้อ ต้องผ่านเกณฑ์ทั้งหมดภายในต้นปี 2554 วารสารสุขภาพโภชนาการและน้ำ 2553; 3:2-3.
4. อติญาณ์ ศรีเกษตริณ, อรรพรรณ สัมภวามนะ, นางเยาว์ ชัยทอง, ชุติพร เอกรัตน์, นรรัตน์ ชูมิ. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนา ตลาดสดตามเกณฑ์มาตรฐานตลาดสดน่าซื้อ: กรณีศึกษาตลาดสดกอบกาญจน์ ต.ตลาด อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: รายงาน วิจัย. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี. 2552.
5. Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell: Cornell University. 1981.
6. กมลรัตน์ ขุนอ่อน. การมีส่วนร่วมของผู้ ประกอบการ ในการพัฒนาตลาดสดน่าซื้อ ตลาดเทศบาลตำบลท่าวัง จังหวัดดพบุรี. [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2552.
7. จันทรจิรา โภคบุตร. การพัฒนาตลาดสด ตามมาตรฐานของกรมส่งเสริม การปกครอง ท้องถิ่นกรณีศึกษา: ตลาดสดเทศบาล ตำบล โคกกลอย อำเภอดงตาล จังหวัดพังงา. [การศึกษาระดับรัฐประศาสนศาสตรมหา บัณฑิต]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551.

8. เอกชัย งามแสง. เรื่องผลของการใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) ในการพัฒนาตลาดสดให้ผ่านเกณฑ์ขั้นพื้นฐานด้านอาหารปลอดภัย. [การศึกษาระยะสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2550.

กิตติกรรมประกาศ : งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)